

DU 1252 Gotické sochařství

Metodologický úvod, doporučená literatura

30. 9. 2010

Proměna vnímání pojmu styl v dějinách umění středověku

- 1440 – Lorenzo Valla – italský humanista použil poprvé přívlastek gotický pro rozlišení vhodné latinky a pokažené „gotické“ minuskuly
- 1550 – Giorgio Vasari v knize *Životy nejvýznačnějších malířů, sochařů a architektů* odlišuje krásné římské stavby od pokažených staveb barbarů-používá termín – Maniera tedesca nebo Maniera dei Goti – od té doby až do 18. století se v odborných pojednáních setkávají středověké stavby s odsudkem, pro své „pokažené proporce“ a přílišnou zdobnost
- 1793 – J.W. Goethe vydává práci *Über den deutschen Baukunst*, ve které se zabývá katedrálou ve Štrasburku, je prvním významným vzdělavcem, který pozitivně zhodnotí gotický sloh. V duchu Vasariho názvosloví považuje gotický styl za vynález Němců. To sebou přináší velký zájem v období probouzejícího se nacionalismu – Gotika se stává národním německým slohem a je zkoumána pouze v souvislostech německých zemí. Gotický je módní pojem v duchu romantického náhledu na svět. Zároveň se poprvé dějiny umění pojí s nacionalismem. Dodnes se tento princip objevuje.

Proměna vnímání pojmu styl v dějinách umění středověku

- 1828 – Karl Schnaase zavádí pojem gotika pro označení celé epochy a připomíná, že „gotické“ stavby se poprvé objevují ve Francii a Anglii
- 1842 – Franz Kugler vydává *Handbuch der Kunstgeschichte* – využívá přitom především filozofii G.W. Hegela – pro nějž je příznačný pojem Weltgeist – světonázor ovládající všechny kulturní procesy, jež mají svůj nutný a daný vývoj. Je to základ dějin umění jako dějin stylů.
-
- V té souvislosti se používá také pojem „Zeitgeist“ – neviditelný a nezvratitelný duch doby, který prostupuje konání všech současníků – v základním rozdělení dějin umění je používán dodnes (Husí pochod stylů)
- Kugler zároveň pracuje s taxonomií přírodních věd – na základě vnějších znaků popisuje jednotlivá umělecká díla, která řadí do jednotlivých slohů, období a „Kunstlandschaften“. Je to základ pro osamostatnění disciplíny dějin umění od dalších oborů.

Proměna vnímání pojmu styl v dějinách umění středověku

- 1860-1863 Gottfried Semper vydává příručku Styl v technických a tektonických uměních – styl zde nemá za něco daného, ale za: „shodu uměleckého tvaru se všemi podmínkami jeho vzniku“ přihlíží se tak také k funkci, jež mělo umělecké dílo a která ovlivňuje i jeho podobu
- 1858-1870 – francouzský restaurátor a teoretik středověké architektury vydává slovník „*Dictionnaire de Mobilier*“ v němž rozvíjí teorii o souvislosti vzhledu středověkých soch a oděvu, který mají na sobě – oděv mohl například ovlivňovat kontrapost, le Duc žádá i sledování podoby sochy v kontextu funkce oděvu, v němž je zobrazena
- Teze obou představují zárodky teorie stylu jakožto souboru vlastností daných funkcí a bezprostředními podmínkami vzniku uměleckého díla, která je dnes opět součástí vědeckého diskurzu. Tento způsob bádání rozvíjí na poč. 20. století i W. Vöge při studiu středověké katedrální skulptury

Proměna vnímání pojmu styl v dějinách umění středověku

- Přelom 19- 20. století – prosazuje se nový styl formální analýzy, vycházející z přírodovědného zkoumání. Pěstují se pečlivé analýzy, k nimž přibývá ikonografie (Emil Male, W. Vöge)
- Prosazuje se znalectví - metodou je co nejpodrobnější srovnávací analýza detailů – tzv. „Morelliho metoda“ podle G. Morelliho (pro středověk podobně např. A. Goldschmidt)
- Zároveň ale vznikají i autonomní „dějiny umění beze jmen“
- Pro středověké umění je nejvýznamnějším zástupcem W. Pinder. Používal metodu „Einfühlung“ vcítění se do výtvarného díla tak, aby bylo možné najít základní tendenci jeho slohového směřování, jež zastupuje konkrétní generaci umělců. Pindera však sám umělec nezajímá, je jen zástupcem jemu „zeitgeistem“ daného stylového okruhu rozděleného na generace a umělcova národa – Pinder byl jedním z hlavních zástupců rasistických dějin umění v době třetí říše

Proměna vnímání pojmu styl v dějinách umění středověku – vídeňská škola

- A Riegel – pojem „Kunstwollen“ – pojem, připomínající „Zeitgeist“ antropologicky daná predispozice k vytváření určitých forem v určitém čase, jež se projevují ve všech oborech a v každém jednotlivém díle.
- H. Wölflin – vychází z myšlenky, že v každé době měl umělec různé optické prostředky a možnosti – jinými slovy „viděl jinak“. Na základě této teorie stanovil základní opozitní kategorie pro střídání základních typů těchto nastavení – např. malířský a lineární, optický a haptický. Dodnes je tato metoda některými historiky umění používána

Rozšířené medailony a bibliografii k probranému naleznete v knize Jiří Kroupa, *Školy dějin umění. Metodologie dějin umění 1*, Brno 2007.

- Vycházel z ní částečně i Albert Kotal – brněnský profesor a nejvýznamnější zástupce české medievistiky.

Albert Kotal, *České gotické sochařství 1350-1450*, Praha 1962.

Proměna vnímání pojmu styl v dějinách umění středověku – současný diskurz

- Baxandall je jeden z nejvýznamnějších historiků umění současnosti. V knize věnované pozdně gotickému sochařství v německých zemích se zabývá pojmem styl – jakožto souhrnem všech podmínek vzniku, z nichž nejdůležitější jsou však podmínky bezprostředně spojené s tvůrcem díla a jeho dílnou.
- Styl je v této souvislosti ukázán jako variabilní a vědomě zvolitelný podle přání zákazníka a umu sochaře. Změna stylu znamená ekonomickou výhodu, neboť inovace je žádaná

Michael Baxandall, *The limewood Sculptors of Renaissance Germany*, Yale 1980.

Proměna vnímání pojmu styl v dějinách umění středověku – současný diskurz

- V současnosti jedna z nevlivnějších definic stylu:
„Styl můžeme chápat jako sumu společenských a uměleckých představ, norem a cílů, to znamená prostředí, úlohy, techniky a materiálu, která je ztvárněna prostřednictvím umělce a objednavatele.“

Robert Suckale – Stilgeschichte zu Beginn des 21. Jahrhunderts. Probleme und Möglichkeiten, in: B. Klein – B. Koerner (edd.) *Stilfrage zur Kunst des Mittelalters*, Berlin 2006, s. 271-281.

Styl – jeho pojmání ve středověku

Styl jako modus

- Pojem vycházel především z antické rétoriky, byl součástí nauky o *genera dicendi* (stylové poloze) v části o *elocutio* (výrazu) - byl rozlišován vysoký, prostřední a nízký styl, používaný podle tématu, úlohy a adresáta. Tento pojem stylu se používal a byl zjemňován až do 18. století.
- K tomuto typu i k dalším otázkám stylu ve středověku především práce Roberta Suckaleho, například:

Robert Suckale, "Stilbegriffe und Stil um 1330. Versuch einer Grundlegung", in: *Ibidem, Die Hofkunst Kaiser Ludwig von Bayern*, München 1993, s. 48-72.

Oltář z Altenbergu (2. čtvrtina 14. století), zavřený

4 Altenberg Altarpiece. Wings: Frankfurt, Städel Kunstinstitut;
center section: Schloss Braunfels a. Wings closed (photo: Städel
Kunstinstitut)

Oltář z Altenbergu (2. čtvrtina 14. století), částečně otevřený

b. Center panels opened (photo: wings, Städel Kunstinstitut, center section from Braun, pl. 335)

Oltář z Altenbergu (2. čtvrtina 14. století), plně otevřený

c. Wings fully opened (photo: wings, Städel Kunstinstitut, center section from Braun, pl. 335)

Styl – jeho pojmání ve středověku

- Proměnlivost jednotlivých uměleckých děl, která se často shodují v typu a přesto nejsou nikdy stejná, lze opět odvodit z antické teorie rétoriky a pojmu *variatio* – obměňování původního konceptu, *imitatio* – napodobení a *aemulatio* – volné navázání a soupeření se starším vzorem

„Variatio“ – Madona z Českého Krumlova,
Madona z kostela sv. Bartoloměje v Plzni

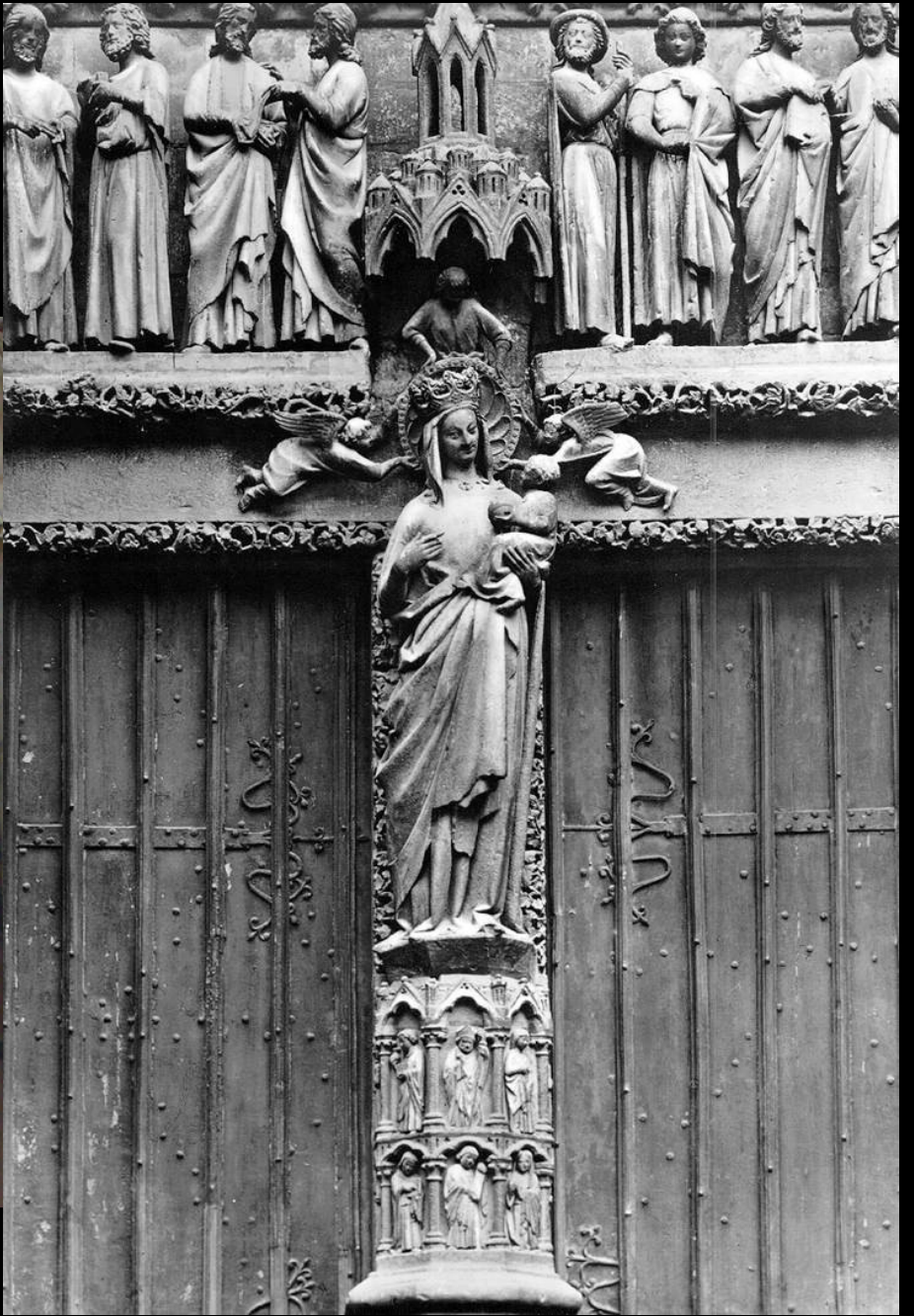

„Aemulatio“ – tzv. „Vierge dorée“ portál jižního transeptu katedrály v Amiens/ Claus Sluter, Madona z portálu kartouzy v Champmol u Dijonu

„Aemulatio“ – tzv. „Vierge dorée“ portál jižního transeptu
katedrály v Amiens/ Claus Sluter,
Madona z portálu kartouzy v Champmol u Dijonu

Styl jako osobní projev

- Pojem stylu již v pozdní antice získal význam osobního stylu promluvy či psaného projevu. V moderních dějinách umění získal hodnotu především v projevu znalců, kteří potřebovali rozlišit, zda se jedná o dílo mistra, jeho dílny, či okruhu, od něž se odvíjela také cena umění.

Geografický pojem stylu

- byl ve středověku založen na technické specifikaci – „opus anglicanum“ bylo specifické umění výšivky a z německého pohledu nový gotický způsob stavění „mos francigenum“. V době kolem roku 1400 byly podobným způsobem proslaveny sochy krásných madon a Piet z Čech, exportované do řady okolních zemí

Nesamozřejmost zobrazení v dějinách umění

- Druhé přikázání:

Nezobrazíš si Boha zpodoběním ničeho, co je nahoře na nebi, dole na zemi nebo ve vodách a pod zemí. Nebudeš se ničemu takovému klanět ani tomu sloužit....

Řehoř Veliký (epištoly) - opodstatnění funkce umění
„Scriptura laicorum“ - co je pro vzdělané písmo, to dává
negramotným laikům pohled na malbu.

Další důvody:

slouží k oživení selhávající paměti
k roznícení zbožnosti

Přehledný úvod naleznete v knize:

Jan Royt, Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století, Praha 1999, zvl. s. 10-23.

Nesamozřejmost zobrazení v dějinách umění

- 724 – byzantský císař Lev III poražen Turky, důvodem toho měl být fakt, že zatímco islám důsledně dodržoval zákaz zobrazování, křesťané se od toho odchýlili, je proto třeba zničit obrazy
- Proti se zdvihl silný odpor
- Koncil v Hierii ale ikonodulii odsoudil
- Teprve 2. nicajský koncil (787) znovu zavedl obrazy.
- Nejvýznamnější obhájce Jan z Damašku:
starý zákon zobrazení zakazoval, protože bůh byl neviditelný, jestliže na sebe ale vzal lidskou podobu, můžeme jej ctít v podobě obrazů - kdo nectí obrazy, nepozná Krista při jeho druhém příchodu na svět

Nesamozřejmost zobrazení v dějinách umění

Hlava krále z Nottre Dame v Paříži/Hlava Krista z Piety
nalezená v základech domu v Hradci Králové

Ruka, za kterou socha Marie ze sousoší piety chytila
zloděje, který se pokusil vyloupit kostel
Chrám sv. Jakuba v Praze

Děkuji za pozornost